

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ ve HUKUKİ DURUMU

1. Din Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Durumu	15
1.1. İngiltere Eğitim Sistemi.....	16
1.2. 1944 Eğitim Yasası.....	18
1.3. 1944 Öncesi Din Eğitimi	19
1.4. 1944 Eğitim Yasasında Din Eğitimi.....	22
1.5. 1988 Eğitim Reformu Yasası.....	26
1.5.1. Din Eğitim Müfredatının Yerel Düzeyde Hazırlanması Sorunu	28
1.6. 1988 Eğitim Reformu Yasasında Din Eğitimi.....	31
1.6.1. Ders İsmindeki Değişiklik.....	31
1.6.2. Müfredat Hazırlama Komisyonunun Oluşumu	32
1.6.3. Din Eğitiminin İçeriği.....	33
1.6.4. Din Eğitiminin Amacı.....	36
1.7. Din Eğitimiyle İlgili Bazı Konular	39
1.7.1. Din Eğitimi Dersine Ayrılan Süre	39
1.7.2. Ders Kitapları.....	40
1.7.3. Din Dersi Öğretmeni	41
Özet	44

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE OKULLARINDA TOPLU İBADET

2. İngiltere Okullarında Toplu İbadet	49
2.1. Toplu İbadetin Hukukî Dayanakları	49
2.1.1. Toplu İbadetin Uygulamasındaki Sorumluluk	51
2.1.2. Toplu İbadete Katılma.....	52
2.1.3. Zaman ve Mekân.....	53
2.1.4. Toplu İbadetin Özelliği.....	54
2.2. Okullarda İbadetin Tanımı	55
2.3. Toplu İbadetin Eğitimdeki Amacı ve Yeri.....	58
2.4. Toplu İbadet Uygulaması.....	61
2.4.1. Aktif Toplu İbadet	63
2.4.2. Çocuk Vaftizi.....	64
2.5. Toplu İbadet Hakkında Yapılan Tartışmalar.....	66
Özet	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNE YAKLAŞIMLAR

3. Din Eğitimine Yaklaşımlar	77
3.1. Fenomenolojik Din Eğitimi Yaklaşımı.....	78
3.1.1. Fenomenolojik Din Eğitiminin Doğuşu	79
3.1.2. Fenomenolojik Din Eğitimi Yaklaşımının Özellikleri	86
3.1.3. Fenomenolojik Yaklaşımın Yapılan Eleştiriler	91
3.2. Yorumlayıcı Din Eğitimi Yaklaşımı.....	94
3.2.1. Temsil Meselesi.....	99
3.2.2. Yorumlama Meselesi.....	100
3.2.3. Yansıtma Meselesi	101
3.2.4. Edifikasyon.....	102
3.2.5. Yorumlayıcı Din Eğitimi Yaklaşımına Eleştiriler	104
Özet	108

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KİLİSE OKULLARI ve DİN EĞİTİMİ

4. Kilise Okulları ve Din Eğitimi	115
4.1. Kilise Okulu	115
4.1.1. Devlet Yardımı Alan Kilise Okulu	117
4.1.2. Devlet Kontrolündeki Kilise Okulu.....	118
4.1.3. Kilise Okullarının Sayısal Durumu	120
4.2. Kilise Okulları ile Devlet Okulları Arasındaki Farklılıklar	122
4.2.1. Okul İdaresinde Kilisenin Rolü	123
4.2.2. Kilise Okullarına Öğrenci Seçimi	126
4.2.3. Yerel Kiliselerle Kilise Okulları Arasındaki İlişki.....	128
4.2.4. Din Eğitimi ve Toplu İbadetteki Farklılık.....	129
4.3. Kilise Okulları Eleştirisi	133
4.4. Kilise Okullarında Din Eğitimi	139
4.4.1. Katolik Okullarında Din Eğitimi	140
4.4.2. İngiliz Kilise Okullarında Din Eğitimi	144
Özet	147

BEŞİNCİ BÖLÜM

İNGİLTERE'DE MÜSLÜMANLAR ve DİN EĞİTİMİNDE İSLÂM

5. İngiltere'de Müslümanlar ve Din Eğitiminde İslâm.....	153
5.1. İngiltere'de Müslümanlar	154
5.2. Müslümanların Eğitim Konusunda Talepleri.....	158
5.2.1. Devlet Yardımı Alan Müslüman Okulu Açma Talepleri.....	159
5.2.2. Müslümanların Okullardan Dini Nitelikli Talepleri	164
5.2.2.1. Namaz Kılma Ortamının Sağlanması	165
5.2.2.2. Alternatif Toplu İbadet	166
5.2.2.3. Dinî Bayram Tatili	167
5.2.2.4. Okul Yemekleri	167
5.2.2.5. Okul Kıyafeti	168
5.3. İngiltere Din Eğitiminde İslâm	169

5.4. İslâm Öğretimindeki Önyargılı ve Yanlış Sunumlar	173
5.4.1. Ders Kitaplarına Göre İslam Diniyle İlgili Yanlış	
Anlatımlar	173
5.4.1.1. Hz. Muhammed'in Hayatı.....	174
5.4.1.2. İslam ve Şiddet	176
5.4.1.3. İslam ve Kadın.....	178
5.4.2. Sınıflarda İslam Öğretiminde Yanlış Yaklaşımlar	180
5.5. Okullarda Müslüman Öğrencilere İslam Öğretimi.....	185
Özet	190
Sonuç	193

EK

ARAŞTIRMA RAPORU

İngiltere'de Yüksek Öğretim ve Orta Dereceli Okullardaki Din Eğitimi ve Türkiye'deki Din Öğretimine Yönelik Bazı Öneriler.....	201
Kaynaklar	221
İndeks (Dizin).....	229

Önsöz

21. yüzyıla girdiğimiz günümüzde küreselleşmenin farklı alanlardaki etkisini daha açık bir şekilde görmekteyiz. Kitle iletişim araçlarının artması ve bilişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler ulusların birbirlerini daha iyi tanımalarına ve iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır. Dünyada insanların ve milletlerin birbirleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları ve iletişim içerisinde bulunmaları da diğerlerinin farkında olup önemsemelerine imkân sağlayabilmektedir. Bu farkındalık, bir milletin diğer milletlerin medeniyet yarışında farklı alanlarda ne durumda olduklarını kısa sürede öğrenmeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu da, her bir milletin bu yarışta geri kalmamak için sürekli kendi konumunu yeniden gözden geçirmesini ve diğer milletlerin değişik sahalardaki tecrübelerinden istifade etmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle eğitim, teknoloji, politika, ekonomi, bilim vb. alanlarda diğer insanların ve milletlerin tecrübelerinin doğru bir şekilde bilinip anlaşılmasına çalışılması önem arz etmektedir. Dünyadaki bu küreselleşme sürecinden etkilenme seviyeleri farklı olmakla birlikte eğitim dahil hiç bir sahanın bu değişimden etkilenmemesi söz konusu değildir. Din eğitimi de bu konuda bir istisna teşkil etmemektedir.

Bu bağlamda, din eğitimi alanında son yıllarda Türkiye’de diğer milletlerin bu sahadaki deneyimlerini öğrenmeye yönelik bilimsel faaliyetler yapılmaktadır. Bu faaliyetlerden en son ve kapsamlı olanlarından biri olarak, 2001 yılı içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından İstanbul’da düzenlenen “Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları” konulu uluslararası din eğitimi

sempozyumunu zikredebiliriz. Batı Avrupa ülkelerinin din eğitimi alanındaki deneyim ve gelişmelerini doğru bir şekilde öğrenmenin hedeflendiği bu sempozyumların yanısıra, Türkiye'de özellikle batı ülkelerinde din eğitimi üzerine bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların belki de Almanya'da Türk nüfusunun fazla olması vb. nedenlerle Almanya üzerine yoğunlaştığı müşahede edilmektedir. Din eğitimi alanında diğer batı ülkelerine yönelik çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, ülkemizin girmeyi düşündüğü Avrupa Birliği'nin üyesi olan, din eğitimi açısından farklı deneyimlere sahip ve Türkiye'de kapsamlı yapılan bilimsel bir çalışmaya konu olmayan İngiltere'de din eğitimi araştırma konusu olarak seçilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, yukarıda belirtilen diğer ülkelerin din eğitimi deneyimlerini tanımak ve onların tecrübelerinden ülkemizin kendine özgü şartlarını da dikkate alarak istifade etme sürecine mütevazı bir katkıda bulunmaktır.

Günümüz İngiltere'sinde din eğitimi üzerine yapılacak bir çalışma için gerekli olan kaynaklar, Türkiye Bilimler Akademisi Doktora Sonrası Yurtdışı Bursiyeri olarak Ekim 2000–Şubat 2001 arasında misafir öğretim üyesi olarak bulunduğum İngiltere'deki üniversite kütüphanelerinden ve din eğitimi merkezlerinden temin edilmiştir. Din eğitimini literatürüne ek olarak üniversitelerde din eğitimi öğretim üyeleri, yerel idare ve kiliselere bağlı din eğitimi merkezindeki yetkililerle görüşmelerde bulunulmuştur. Ayrıca değişik kentlerdeki orta dereceli okullar ziyaret edilerek din dersi öğretmenleri ile görüşülüp derslerde gözlemlerde bulunulmuştur. Buralarda din eğitimi konusunda yapılan görüşmelerin ve okul ziyaretlerinin İngiltere din eğitimini daha iyi anlamama küçümsenemeyecek faydaları olduğunu belirtmeliyim. Özellikle din eğitimi ile ilgili literatürde yer verilmeyen bazı konularda bu görüşmeler bilgi kaynağımı oluşturmuştur. Bu bağlamda, metodik olarak çalışmamızda din eğitimiyle ilgili incelenen ve literatürden referans gösterilemeyen konuların referansının bu görüşmeler olduğunu hatırlatmak isterim. Kitap, beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, İngiltere’de tarihi süreç içerisinde gerçekleşen din eğitimi alanındaki değişiklikler, yasal düzenlemeler ve onların sebepleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, eğitim açısından önemli düzenlemeler içeren 1944 Eğitim Yasası ve 1988 Eğitim Reformu Yasası’nın din eğitimiyle ilgili getirdikleri tahlil edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye’de karşılığı olabilecek bir din eğitimi faaliyeti bulunmayan ve bir çok yönden İngiltere’ye özel diyebileceğimiz, okullardaki toplu ibadetin yasal temelleri, tanımı, amacı, okullarda uygulanması ve toplu ibadet üzerine yapılan tartışmalar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, araştırma projeleri sonucu geliştirilen ve özellikle İngiltere’de devlet okullarında etkinliği olan fenomenolojik ve yorumlayıcı din eğitimi yaklaşımlarının temel özellikleri, bu yaklaşımlara yöneltilen eleştiriler ve diğer din eğitimi yaklaşımları içerisindeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde de, İngiltere bağlamında kilise okulu kavramı, bu okulların eğitimdeki yeri ve devlet okullarından farklı olduğu yönlerden ve kilise okulu eleştirisi üzerinde durulduktan sonra kilise okullarındaki din eğitimi incelenmiştir.

Son bölümde, devlet okullarındaki din derslerinde İslâm dini öğretilirken nasıl bir metot takip edildiği, içerik olarak hangi konulara yer verildiği, İslâm dini öğretiminde yanlış ve önyargılı tutumun olup olmadığı konuları mevcut literatür ışığında değerlendirilmiştir. Konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olmak için de İngiltere’deki Müslümanlar ve onların özellikle eğitimle ilgili talepleri üzerinde durulmuştur.

Ek olarak, İngiltere’deki yüksek ve orta öğretimde din eğitimi içeren ve TÜBA’ya sunulan araştırma raporunun gözden geçirilmiş şekli verilmiştir.

İlk olarak, bu çalışmanın kaynaklarının toplanmasına yardımcı olan, okul ziyaretleri ve din eğitimiyle ilgili kişi ve kurumlarla görüşme randevularının büyük çoğunluğunu alan ve din eğitimi konusundaki düşüncelerini paylaşan misafir öğretim üyesi olarak bulunduğum Leeds Üniversitesi Eğitim ve İlahiyat

Fakültesinde öğretim üyeliği yapan Doç. Mary Hayward'a teşekkürü bir borç bilirim. Kitabı okuyarak özellikle dil yönünden düzeltmelerde bulunan Alpaslan Durmuş'a, değerli dostlarıma ve yetişmemde emeği geçen bütün hocalarıma en kalbî şükranlarımı sunarım. Bu kitap için gerekli olan kaynakları temin etmemi doktora sonrası araştırma bursu tahsis ederek İngiltere'ye gitmemi sağlayan Türkiye Bilimler Akademisine (TÜBA) de bu katkıları dolayısıyla teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, bu eserin oluşmasında her zaman desteğini ve anlayışını gördüğüm eşim Sevgi'ye en içten teşekkürlerimi arz ederim.

Adapazarı

1 Aralık 2003

Recep KAYMAKCAN

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

ve

HUKUKÎ DURUMU

1. Din Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Hukukî Durumu

İngiltere, çoğunluğunu Anglikan mezhebine mensup Hristiyanların oluşturduğu bir Batı Avrupa ülkesidir. Ülkede devlet kilisesi bulunmaktadır. Sembolik olarak siyasî otoriteyi temsil eden kraliçe aynı zamanda İngiliz Kilise'sinin de başıdır. Resmî anlamda seküler bir ülke olmamasına rağmen İngiliz toplumu seküler değerleri benimsemiş bir toplum olarak tanımlanabilir. İngiltere'de din-devlet ilişkileri Fransa ve benzeri diğer Avrupa ülkelerine göre fazla sıkıntılı olmamıştır. İngiliz uzlaşma kültürünün yansımalarını din-devlet ilişkileri ve din eğitimi konusunda da gözlemek mümkündür. Bu bağlamda Avrupa'da sekülerleşme tezlerinin en etkin olduğu dönemler dahil olmak üzere din eğitiminin okullardaki varlığı ciddi olarak sorgulanmamış, İngiltere eğitimi tarihinde din eğitimi okullardaki varlığını sürekli korumuştur. Din eğitimi tarihiyle ilgili literatür ve hukukî düzenlemeler incelendiğinde, din eğitimi hakkındaki tartışma ve hukukî düzenlemelerin çoğunlukla din eğitiminin içeriği, metodu, mahiyeti, müfredat programlarının hazırlanması gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Aynı zamanda Jackson (2000a)'un ifadesi ile, İngiltere din eğitimi deneyimi kültürler arası din eğitimi açısından örnek bir yere sahiptir. Şüphesiz din eğitimi konusunda mevcut kazanımlar ve değişiklikler İngiltere'de bir anda gerçekleşmemiştir.

Bu bölümde, uzun bir süreç içerisinde gerçekleşen din eğitimi alanındaki değişiklikler, hukukî düzenlemeler ve bunların sebepleri üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda eğitim açısından önemli düzenlemeler içeren 1944 Eğitim Yasası ve 1988 Eğitim Reformu Yasasının din eğitimiyle ilgili getirdikleri tahlil edilmeye çalışılacaktır. Günümüz din eğitimi üzerindeki etkisine binaen 1988

Eğitim Reformu Yasasına ağırlık verilecektir. Ayrıca okullardaki din eğitimi anlayışındaki değişikliğin nedenleri ve din dersi müfredat programı hazırlama süreci hakkında bilgi verilip müfredatın yerel olması konusu din eğitimi açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Son olarak, din eğitimi ile ilgili ders kitapları, bu derse ayrılan zaman ve dersi veren öğretmenler konusu incelenecektir. İngiltere'de din eğitiminin daha iyi anlaşılması için bu ülke günümüz eğitim sistemi hakkında kısa bilgiler sunulacaktır.

1.1. İngiltere Eğitim Sistemi

İngiltere'de zorunlu eğitim 5-16 yaşları arasını kapsamakta olup 4 kademeye (key stage) ayrılır. 1. kademe 5-7 yaş arasını, 2. kademe 8-11 yaşları, 3. kademe 12-14 yaşları ve 4. kademe ise 15-16 yaşları arasını kapsamaktadır. Genelde 5-11 yaşları arası ilkököl 12-16 arası da orta öğretim olarak adlandırılmaktadır. Orta öğretimde derslere branş öğretmenleri girmektedir. Zorunlu eğitim düzeyinde fevkalade istisnai durumlar haricinde sınıf tekrarı olmayıp öğrenci otomatik olarak bir üst sınıfa geçmektedir. Zorunlu eğitim sonrası 16-18 yaş arası da orta öğretim olarak tanımlanmaktadır. İlkokul sonrası öğrencilere herhangi bir diploma verilmemektedir. 16 yaş sonrası üniversiteye hazırlamaya veya meslek kazandırmaya yönelik iki yıllık bir eğitim söz konusudur. Bu seviyede eğitim hem akademik hem de mesleğe hazırlayacak şekilde de düzenlenebilmektedir. Bu seviye sonunda yapılan sınav sonuçlarına göre öğrenciler üniversiteye yerleştirilmektedir. İlk ve orta dereceli okul düzeyinde eğitim herkes için ücretsizdir. Ayrıca ders kitapları vb. öğrencilere okullar tarafından ücretsiz olarak verilmektedir. İngiltere'de okullar içerisinde yeri %2-3 oranında olan özel okullar (independent schools) öğrencilerden eğitim ücreti almaktadır.

Okullarda ulusal eğitim programının hazırlanması, eğitimin planlanmasında ve finansmanında sorumluluk İngiltere Eğitim Bakanlığı'na aittir. Din eğitimi hariç okullardaki eğitim programları merkezi eğitim otoritesi tarafından hazırlanmaktadır. Eğitim Bakanlığı'nın ülke düzeyinde teşkilatı olmayıp çoğunlukla eğitim konularıyla yerel eğitim otoritelere ilgilenmektedir. Devlet okulları toplam okulların yaklaşık %73'ünü kapsamaktadır. Devlet

okullarının çoğunluğu yerel eğitim otoritelerine bağlı olmakla birlikte özellikle bazı orta dereceli okullar doğrudan Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. Yaklaşık okulların dörtte biri kilise veya dini nitelikli okullardır. Bu okulların finansının tamamına yakını devlet bütçesinden karşılanmaktadır ve eğitim ücretsizdir. İngiltere'de eğitim merkezi olmayan bir idari yapıya sahiptir. Her okul veya yerel eğitim otoritesi kendi öğretmenini seçmektedir. Bu konuyla İngiltere Eğitim Bakanlığı ilgilenmemektedir. Bir anlamda öğretmen atanması veya bir yerden diğer bir okula yer değiştirmek Türkiye'deki üniversitelerin akademik personel istihdamına benzemektedir. Ülke seviyesinde öğretmenlere verilecek ücret konusunda standartlar bulunmaktadır. Kıdem ve performansa göre öğretmen maaşlarında yükselme olmaktadır. Öğretmenlerin ömür boyu iş garantisi bulunmamaktadır. Müdürler okuldaki eğitimden genelde sorumlu olup yetkileri Türkiye'ye göre oldukça fazladır. Aldıkları ücret okulun büyüklüğüne göre değişmekle birlikte en az benzer kıdemdeki bir öğretmenin maaşından %50 fazladır. İngiltere'de öğretmenliğin çok istenen meslekler arasında olduğunu söylemek oldukça zordur. Özellikle belirli branşlarda öğretmen sıkıntısı çekilmektedir. Hayat standartlarının yüksek olduğu Londra gibi şehirlerde öğretmen açığı kendini daha fazla hissettirmektedir.

Aileler çocuklarını istedikleri okula gönderme hakkına sahiptir. Bu isteğin gerçekleşmesi için istenilen okulda kontenjanın olması gerekmektedir. Orta öğretim seviyesinde Grammer okullarına (Anadolu Liselerin benzer bir okul) giriş için akademik yeteneğini ölçmeye yönelik seçme sınavı yapılmaktadır. Kilise okulları da başvurunun fazla olduğu zamanlarda kilisenin bağlı bulunduğu mezhebe ait ailelerin çocuklarına öncelik tanımaktadır. Okullar, ailelere en az yılda bir defa öğrencilerin okuldaki genel ve derslere ait performansı ve gelişimi ile ilgili rapor vermek zorundadır (Holt, Boyd, Dickinson, Loose, O'Donnell 1999)¹.

¹ İngiltere'de ilk ve orta dereceli okullar, eğitimi idaresi, eğitim finansmanı, öğretmenler, tarihi gelişim vb. konularda ayrıntıya girmeyen, rahatlıkla anlaşılabilir detaylı bilgi için bkz. Hold, G., Boyd, S., Dickinson, B., Loose, J. & O'Donnell, S., (1999) *Education in England, Wales and Northern Ireland: a guide to the system*. Berkshire: National Foundation for Educational Research.

1. 2. 1944 Eğitim Yasası

1944 Eğitim Yasası, İkinci Dünya savaşı sonrası İngiliz eğitim sisteminde önemli değişiklikler içeren hukukî düzenlemelerden biridir. Bu yasayla savaşın oluşturduğu eğitim problemlerini çözmek ve geleceğe yönelik olarak eğitimi farklı açılardan geliştirmek hedeflenmiştir. Bu hukukî düzenlemenin getirdiği en önemli yenilik, zorunlu eğitimi ilköğretim düzeyinden ilköğretim seviyesine çıkarmasıdır. Zorunlu eğitim yaşı 11'den 16'ya çıkarılmıştır (Cox & Cairns, 1989). Günümüz İngiltere'sinde de zorunlu eğitim konusunda 1944 Eğitim Yasasının getirdikleri halen geçerlidir. Yani İngiltere'de zorunlu temel eğitim 5-16 yaş arası kapsamaktadır. Zorunlu eğitim süresinin artırılması ile birlikte eğitimde kaliteyi yükseltmeyi hedefleyen bazı değişiklikler de yapılmıştır. Ayrıca zorunlu eğitim süresinin uzatılması aynı zamanda yeni okullar açılması anlamını taşıyordu. Yeni ilk ve orta dereceli okullar açılırken Kilise okullarının statüsü de yeniden gözden geçirilmekle birlikte bu okulların statüsü konusunda köklü sayılabilecek değişik yapılmamıştır. 1944 Eğitim Yasası ile birlikte eğitim alanında devlet ile kilisenin ortaklığı pekiştirilerek devam ettirilmiştir (Chadwick, 1997; Copley, 1997). Kilise okullarından devlet yardımı alan veya devlet kontrolü altında olan okul statülerinden birini tercih etmesi istenmiştir. Kilise okulları üzerinde devlet kontrolünü artırmayı hedefleyen bu düzenlemelere İngiltere Kilisesinin ılımlı yaklaşımına rağmen Katolik Kilisesi pek olumlu bakmamıştır (Hannan, 2000). Bu yasa ile devlet, kilise okullarının eğitim kalitesini artırması için bu okullara yapmış olduğu maddî katkıyı artırmıştır. Maddî yönden devlet yardımına rağmen eğitimde getirilen standartlara uymayan kilise okullarına *devlet kontrolünde olan kilise okulu* statüsünü seçme hakkı tanınmıştır.

1944 Eğitim Yasası okullarda din eğitimi bakımından da önemli düzenlemeler getirmiştir. Bu sebeple 1944 Yasası, savaş sonrası din eğitimi konusunda yapılan en önemli hukukî düzenleme olarak kabul edilmektedir. Din eğitimi konusunda daha sonra yapılan hukukî düzenlemeler 1944 Eğitim Yasası ile ortaya konan temel yapıya bağlı kalarak yapılan değişiklikler olarak adlandırılabilir. 1944 Eğitim Yasasının din eğitimi açısından getirdiklerini

incelemeden önce kısaca 1944 öncesi İngiltere okullarında din eğitiminin gelişimini açıklamaya çalışalım.

1. 3. 1944 Öncesi Din Eğitimi

Devlet okullarında din eğitimi konusundaki ilk hukukî düzenleme kabul edilen 1870 Eğitim Yasası çıkarılmadan bir yıl önce ilkökul eğitimi zorunlu hale getirilmiştir. Zorunlu eğitim uygulaması sonucu ortaya çıkan okul ihtiyacını karşılamak amacıyla devlet yeni okullar açmaya başlamıştır. Böylece 1870 öncesi eğitimde büyük ölçüde kilise okullarının etkin olduğu bir dönemden devletin etkinliğinin hızla arttığı bir döneme doğru geçiş başlamıştır. Devletin eğitim sektöründeki etkinliği sürekli olarak kilise okulları aleyhine olacak şekilde artmaya başlamıştır. Kilise okullarının eğitimin çoğunluğunu kontrol ettiği dönemde din eğitiminin nasıl olması gerektiği hakkında hukukî bir düzenleme bulunmamaktaydı. Kilise okulları, bağlı olduğu Hristiyan mezhebinin ideallerini eğitim alanında gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş okullardı. Bu okulların eğitim felsefesine ve müfredat programı içeriğine okulun bağlı olduğu mezhebin esasları yön vermekteydi (Durham Report, 1970). Ülkede bulunan Hristiyan mezhepleri arasında çekişmeler vardı ve devlet Anglikan Kilisesine bağlı okullar lehinde bir politika izlemekteydi. Dolayısıyla mezhepler arası mücadelenin kilise okullarındaki din eğitimi üzerinde yansımaları söz konusuydu (Smith, 1969). Daha önce son derece sınırlı olan devlet okullarının sayısının hızla artmasıyla birlikte bu okullarda, din dersinin olup olmayacağı ve olacaksa bu dersin içerik ve amaç yönünden nasıl olacağı konusu gündeme gelmiştir.

1870 Eğitim Yasası ile birlikte sayıları hızla artan devlet okullarında din eğitimi verilmesi kabul edilmiştir. Fakat din eğitimi okutulup okutulmaması konusunda karar verme yetkisi okul idaresine bırakılmıştır (Francis, 1987). Eğer okul idaresi din eğitimi verilmesine karar verirse uyması gereken kuralların başında bir mezhebe bağlı din eğitimi verilmesini yasaklayan ilke gelmekteydi. 1870 Eğitim Yasasına göre din eğitimi vermeye karar veren okul yönetimi, *Cowper-Temple* olarak isimlendirilen maddeye uymak zorundaydı. Bu madde, devlet okullarının hiç birinde din dersi muhtevasının belirli bir

mezhebin görüşlerini esas alacak tarzda olamayacağını öngörmekteydi. Ayrıca bu madde, ailelerin çocuklarını din eğitiminden muaf tutma hakkını da garanti altına alıyordu (Barnard, 1947). *Cowper-Temple* maddesi olarak bilinen bu düzenleme devlet okullarında din eğitiminin belirli bir mezhebin özelliklerini yansıtacak şekilde olamayacağı ilkesini ortaya koymaktadır. Daha sonra din eğitimi ile ilgili düzenlemelerde de bu madde geçerliliğini korumuş ve günümüz İngiltere din eğitiminin belirgin özelliklerinden biri olmuştur. Gerçekte devlet okullarında din eğitiminin amaç ve içerik bakımından herhangi bir mezhep özelliğini yansıtmamasını öngören bu prensip başlangıçta pratik bir ihtiyaçtan doğmuştur. Ülkedeki Hristiyan mezhepleri arasında dinî konular ve eğitim hakkında ciddi farklılıklar mevcuttu. Ortaya çıkan bu farklılıklar, o dönemin politik ve sosyal şartları içerisinde değişik mezheplerin birbirine karşı dostça olmayan tavır sergilemeleri sonucunu doğurmaktaydı. Eğitim alanı, Anglikan, Katolik ve Özgür Kiliseler (Free Churches) arasındaki çekişmelerde önemli bir mücadele alanı idi. Bu gerçeği gözönüne alan İngiliz Hükûmeti, 1870 Eğitim Yasası ile birlikte devlet okullarında din eğitimi dersinin ülkedeki farklı mezheplerin mücadele alanı olmasını önlemek istemiştir. Devlet okullarında mezhebe dayalı din eğitiminin yasaklanması İngiltere'de din eğitiminin, kiliselerin mücadele ettiği ve mezhepsel farklılıklara dayalı ayrımcılığın nedenlerinden biri olmaktan kurtardığı gibi kiliseleri din eğitimi müfredat programı hazırlama süreci içerisinde farklı Hristiyan mezhepleri için ortak içeriğin neler olabileceği hakkında düşünmeye sevk eden zeminlerden biri olmuştur.

1944 Eğitim Yasası öncesi okullarda din eğitiminin hukukî statüsünün iyileştirilmesine yönelik bir atmosferin mevcut olduğu rahatlıkla söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı ortamı din eğitimine daha fazla önem verilmesine katkı sağlayan unsurlardan biri olmuştur. Savaşın zor anlarında insanlara din, dayanma ve geleceğe ümitle bakma konusunda yardımcı olmuştur. Bu sebeple